

GEORGE ORWELL

Selam Olsun
Katalonya'ya

4. BASKI
ÇEVİRİ: CELAL ÜSTER

can
modern

GEORGE ORWELL
SELAM OLSUN
KATALONYA'YA

Can Modern

Selam Olsun Katalonya'ya, George Orwell

İngilizce aslından çeviren: Celâl Üster

Homage to Catalonia

İlk baskı: Secker and Warburg, 1938

Bu çeviride kullanılan baskı: Penguin Books, 1989

© 2021, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2021

4. basım: Mart 2024, İstanbul

Bu kitabın 4. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Ebru Aydın

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık
San. Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-4882-0

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

GEORGE ORWELL
SELAM OLSUN
KATALONYA'YA

DENEME

İngilizce aslından çeviren

Celâl Üster

♥can

George Orwell'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Bin Dokuz Yüz Seksen Dört, 1984

Hayvan Çiftliği, 2001

Burma Günleri, 2004

Aspidistra, 2005

Paris ve Londra'da Beş Parasız, 2015

Boğulmamak İçin, 2015

Wigan İskelesi Yolu, 2016

Papazın Kızı, 2017

Bir İdam, 2021

Edebiyat Üzerine, 2022

Savaş Günlükleri, 2022

Kitaplar ve Sigaralar, 2022

GEORGE ORWELL, 1903'te Hindistan'ın Bengal eyaletinin Montihari kentinde doğdu. Ailesiyle birlikte İngiltere'ye döndükten sonra, öğrenimini Eton College'de tamamladı. Gerçek adı Eric Arthur Blair olan Orwell, 1922-1927 yılları arasında Hindistan İmparatorluk Polisi olarak görev yaptı. Ancak imparatorluk yönetiminin içyüzünü görünce istifa etti. 1950'de yayımladığı *Shooting an Elephant* (Bir Fili Vurmak) adlı kitabı, sömürge memurlarının davranışlarını eleştiren makalelerin derlemesidir. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru yazdığı *Hayvan Çiftliği*, Stalin rejimine karşı sert bir taşlamadır. Orwell'in en çok tanınan yapıtlarından *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*, bilimkurgu türünün klasik örneklerinden biri olmanın yanı sıra, modern dünyayı protesto eden bir romandır. *Burma Günleri* ise, Orwell'in Burma'daki (bugünkü Myanmar) İngiliz sömürgeciliğini dile getirdiği ilk kitabıdır. Orwell 1950'de Londra'da öldü.

CELÂL ÜSTER, 1947'de İstanbul'da doğdu. İlkokulu Şişli Terakki Lisesi'nde okudu; İngiliz Erkek Lisesi ve Robert Academy'yi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı yapıtının çevirisiyle 1983'te *Yazko Çeviri* dergisinin Azra Erhat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. *İzlerimiz*, *Yeni Dergi*, *Yeni Adımlar*, *Aries*, *Sözcükler*, *Notos* gibi dergilerde çevirileri yayımlandı. Gelişim Yayınları ve Adam Yayıncılık gibi yayınevlerinde ve *AnaBritannica Genel Kültür*

Ansiklopedisi'nde editörlük yaptı. *Belgelerle Türk Eczacılığı*, *National Geographic Fotoğraflarıyla İstanbul*, *Metropolis: Ana Tanrıça Kenti*, *Unforgettable/Unutulmaz Dizisi*, *Ortak Kültürel Miras: Birlik İçinde Çokluk* gibi kitapların editörlüğünü; 1982-1993 ve 2008-2014 arasında *Cumhuriyet* gazetesinin kültür editörlüğünü; ilk yayımlandığı yıllarda *Cumhuriyet Kitap*'ın, uzun yıllar *P Dünya Sanatı Dergisi*'nin, 2003-2008 arasında *Can Yayınları*'nın yayın yönetmenliğini üstlendi. *Yeni Yüzyıl*, *Yeni Binyıl* ve *Radikal Kitap*'taki "Yeryüzü Kitaplığı" yazılarını *Cumhuriyet Kitap*'ta sürdürdü. Robert Louis Stevenson, H.G. Wells, Jaroslav Hašek, James Joyce, Isaac Bashevis Singer, D.H. Lawrence, Julius Fučík, Liam O'Flaherty, George Orwell, Wolfgang Borchert, Juan Rulfo, Iris Murdoch, Maurice Sendak, Roald Dahl, Jorge Luis Borges, İsmail Kadare, Mario Vargas Llosa, Paulo Coelho, Willis Barnstone ve John Berger gibi yazarların yapıtlarının yanı sıra Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'su ve Lenin'in *Devlet ve Devrim*'i gibi Marksist klasikleri dilimize kazandırdı. Eski çağlardan günümüze ünlü yazarlar ve düşünürlerden özlü sözleri *Sözü Özü*, eski ozanlardan sevda şiirlerini *Aşk Olsun* adlı kitaplarda bir araya getirdi. *İngiliz ve Amerikan Edebiyatında Kısa Öykünün Büyük Ustaları* adlı bir seçki hazırladı. *Körün Taşı* (2018) ve *Bir "Çevirgen" in Notları* (2019) adlı kitapları yayımlandı.

Çevirmenin Notu

Bu kitabın çevirisinde, *Homage to Catalonia*'nın Penguin Books'un Modern Classics dizisinden yayımlanan 1989 basımı temel alınmıştır. Dolayısıyla, George Orwell'in sonradan kitabın düzenlenişinde yapılmasını istediği, ama ilk basımlara çeşitli nedenlerle yetişmemiş değişiklikler bu çeviride yer almaktadır. Orwell, ilk basımlardaki beşinci ve on birinci bölümlerin ana metinden çıkarılarak kitabın sonuna iki Ek olarak yerleştirilmesini istemişti. Bunun nedeni de, İspanya İçsavaşı'ndaki kişisel yaşantı, deneyim ve gözlemlerinin ana metinde, tarihsel ve siyasal tartışmalar ve görüşlerinin ise iki ayrı "Ek"te yer almasının daha uygun olacağı kanısına varmasıydı. Elinizdeki çeviri Orwell'in bu isteğinin sonradan yerine getirildiği basımdan yapılmıştır.

Bu arada, yazarın dipnotları (*) ile, çevirmenin dipnotları ise (Ç.N.) ile belirtilmiştir.

Birinci Bölüm

Milis güçlerine katılmamdan bir gün önce, Barcelona'daki Lenin Kışlası'nda subay masasının önünde diki- len bir İtalyan milis görmüştüm.

Kızıla çalan sarı saçlı, güçlü kuvvetli, yirmi beş-yir- mi altı yaşlarında bıçkın bir delikanlıydı. Siperli deri kas- ketini bir gözünün üstüne indirmişti. Onu yandan görü- yordum, çenesini göğsüne yaslamış, subaylardan birinin masaya serdiği haritaya somurtarak bakıyordu, kafası karışmış gibiydi. Yüzünde beni derinden etkileyen bir şey vardı. Arkadaşı için cinayet işleyebilecek ve hayatını feda edebilecek bir adamın yüzüydü – büyük bir olası- lıkla komünistti, ama bir anarşistte görmeyi bekleyeceği- niz bir yüzdü. Hem içtenlik hem de gaddarlık vardı bu yüzde; aynı zamanda da cahil insanların kendilerinden üstün saydıkları kişilere duydukları o hazin saygı. Belli ki, haritadan hiçbir şey anlamıyordu; belli ki, harita oku- mayı müthiş bir düşünsel uğraş olarak görüyordu. Ne- dendir pek bilemiyorum, ama kanımın çabucak ısındığı birilerine –yani herhangi birine– çok sık rastladığım söy- lenemez. Masanın çevresinde konuşurlarken biri bir laf edince benim yabancı olduğum ortaya çıktı. İtalyan, ba- şını kaldırıp çabucak, “*Italiano?*”¹ dedi.

1. (İt.) İtalyan mısın? (Ç.N.)

Ben de kötü İspanyolcamla yanıtladım: “*No, Inglés. Y tú?*”¹

“*Italiano.*”²

Dışarı çıkıyorduk ki odayı adımlayıp geldi, elimi sımsıkı tuttu. İnsanın kendini bir yabancıya bu kadar yakın hissetmesi ne garip! Sanki ruhlarımız aramızdaki dil ve gelenek uçurumunu ortadan kaldırmayı ve katıksız bir içtenlikle buluşmayı başarmıştı. Umarım o da benim ondan hoşlandığım kadar hoşlanmıştı benden. Ama onunla ilgili ilk izlenimimi koruyabilmem için onu bir daha görmemem gerektiğini de biliyordum; tabii onu bir daha hiç görmediğimi söylememe gerek yok. İnsan İspanya’da her zaman bu tür ilişkiler kurabiliyordu.

Bu İtalyan milisten söz etmemin nedeni, belleğime olanca canlılığıyla kazınmış olması. Benim gözümde, partal üniforması ve acımasız ama acınası yüzüyle o dönemin kendine özgü ortamının tipik bir örneğidir. O dönemle ilgili tüm anılarımın ayrılmaz bir parçasıdır – Barcelona’daki kızıl bayraklar, çapaçul askerlerle tıklım tıklım dolu olarak cepheye doğru ağır ağır ilerleyen iç karartıcı trenler, cephe hattının ilerisinde savaşın yıkımına uğramış kurşuni kasabalar, dağlardaki çarılçamur, dondurucu siperler.

1936 Aralık ayının sonlarıydı, şu satırları yazmaya başlamamdan en çok yedi ay kadar önceydi, oysa sanki üstünden çok uzun bir zaman geçmiş. Daha sonraki olaylar karşısında ise 1935 ya da 1905’ten de hızlı bir biçimde unutulup gitti. İspanya’ya gazete makaleleri yazma düşüncesiyle gelmiş, ama çok geçmeden milislere katılmışım, çünkü bu o sırada ve o ortamda yapılabi-

1. (İsp.) Hayır, İngiliz. Ya sen? (Ç.N.)

2. (İt.) İtalyanım. (Ç.N.)

lecek tek akla uygun şey gibi görünmüştü. Anarşistler Katalonya'nın denetimini hâlâ fiilen ellerinde tutuyorlardı ve devrim hâlâ en civcivli günlerini yaşıyordu. Gerçi devrimci dönem başından beri orada bulunanlara daha aralık ya da ocakta bile sona eriyormuş gibi görünüyordu; ama İngiltere'den doğruca oraya gelen biri için Barcelona'nın görünüşü afallatıcı ve olağanüstüydü. Hayatımda ilk kez işçi sınıfının yönetimde olduğu bir kentteydim. Hemen hemen tüm binalar işçiler tarafından ele geçirilmiş, kıvıll bayraklar ya da anarşistlerin kırmızı-siyah bayraklarıyla donatılmıştı; bütün duvarlara orak çekiçler ve devrimci partilerin inisyalleri çiziktirilmişti; hemen bütün kiliseler tahrip edilmiş, tasvirleri yakılıp yıkılmıştı. Çevredeki kiliselere işçi grupları tarafından sistemli bir biçimde zarar veriliyordu. Bütün dükkânlar ve kafelerin üstünde kolektifleştirildiklerini belirten yazılar okunuyordu; lostracılar bile kolektifleştirilmiş, boyacı sandıkları kırmızı ve siyaha boyanmıştı. Garsonlar ve mağazalardaki tezgâhtarlar hiç çekinmeden yüzünüze bakıyor ve size eşitleriymişiniz gibi davranıyorlardı. Dalkavukça, hatta sizli bizli konuşma biçimleri askıya alınmıştı. Kimse *señor*¹ ya da *don*,² hatta *usted*³ bile demiyordu; herkes birbirine *yoldaş* ve *sen*, *buenos días*⁴ yerine de *salud*⁵ diyordu. İlk başlarda, asansörcü çocuğa bahşış vermeye kalktığım için otel müdüründen dersimi almıştım. Ortalıkta tek bir özel otomobil yoktu, hepsine el konulmuştu, tramvayların ve taksilerin tümü ve öteki araçların çoğu ise kırmızı ve

1. (İsp.) Bay, bey. (Ç.N.)

2. (İsp.) Bay, sayın. (Ç.N.)

3. (İsp.) Siz. (Ç.N.)

4. (İsp.) Günaydın, iyi günler. (Ç.N.)

5. (İsp.) Selam, merhaba. (Ç.N.)

siyaha boyanmıştı. Her yer devrimci afişlerle kaplıydı, duvarlarda parıldayan bu göz alıcı kırmızı ve mavilerin yanında reklam afişleri çamur lekesi gibi kalıyordu. Kentin geniş anacaddesi Ramblas¹ boyunca gidip gelen kalabalıklar durmadan sel gibi akıyor, hoparlörlerden bütün gün ve gece geç saatlere kadar bangır bangır devrimci şarkılar yükseliyordu. En tuhafı ise kalabalığın kılık kıyafetiydi. Dışarıdan bakıldığında Barcelona zengin sınıfların ortadan kalktığı bir kente benziyordu. Az sayıda kadın ve yabancı dışında “şık” insanlara rastlamak olanaksızdı. Hemen hemen herkesin sırtında kaba saba işçi giysileri, mavi tulumlar ya da farklı farklı milis üniformaları vardı. Bütün bunlar hem tuhaf hem de etkileyiciydi. Çoğunu anlayamıyordum, hatta bazı bakımlardan hoşlanmıyordum bile, ama çok geçmeden bunun uğruna savaşılmaya değer bir durum olduğunun ayırına varmıştım. Ayrıca anlaşılan her şey nasılsa öyleydi, burası gerçekten de bir işçi devletiydi ve tüm burjuvalar ya kaçmış ya öldürülmüş ya da bile isteye işçilerin safına geçmişti. Hali vakti yerinde burjuvaların pek çoğunun şimdilik yalnızca göze batmamaya çalıştığını ve proleter kılığına bürünerek kendini gizlediğini fark etmemiştim.

Bütün bunların yanı sıra ortalıkta savaşın uğursuz havası seziliyordu. Kentin ruh karartıcı, alan talan bir görünümü vardı, yollar ve binalar bakımsızlıktan dökülüyordu, hava akınlarından korkulduğundan sokaklar geceleri fazla aydınlatılmıyordu, dükkânların çoğu yıkık dökük ve yarı yarıya boştu. Et kıtı kıtınaydı, süt bulmak olanaksızdı, yeterince kömür, şeker ve benzin yoktu, ciddi bir ekmek sıkıntısı vardı. Böyle bir dönemde bile ekmek kuyrukları çoğu zaman uzayıp gidiyordu. Yine de insanlar

1. Barcelona'nın merkezindeki ünlü ve işlek cadde. (Ç.N.)

mutlu ve umutlu görünüyordu. İşsizlik diye bir şey yoktu, hayat hâlâ çok ucuzdu; gözle görülür ölçüde muhtaç insanlara pek az rastlıyordunuz, Çingeneler dışında dilenci yoktu. En önemlisi de devrime ve geleceğe duyulan bir inanç söz konusuydu, birden bir eşitlik ve özgürlük dönemine girilmiş duygusu ağır basıyordu. İnsanlar kapitalist çarkın dişlileri gibi değil, insan gibi davranmaya çalışıyorlardı. Berber dükkânlarında anarşistlerin (berberlerin çoğu anarşistti) büyük bir ciddiyetle berberlerin artık köle olmadıklarını belirten duyuruları göze çarpıyordu. Sokaklarda fahişeleri, fahişelik yapmayı bırakmaya çağıran renkli afişler görülüyordu. İdealist İspanyolların devrimin bu beylik deyişlerine sözcüğü sözcüğüne uymalarında, İngilizce konuşan ırkların kaşarlanmış, tepeden bakan uygarlığından gelen biri için acıklı denebilecek bir yan vardı. O sıralar hepsi de proleter kardeşlikten ve Mussolini'nin kötülüklerinden söz eden en basitinden devrimci baladlar sokaklarda birkaç kuruşa satılıyordu. Okuma yazması kıt bir milisin bu baladlardan birini alıp sözlerini güçbela heceleyerek okumaya çalıştığına, tümünü söktükten sonra da uygun bir hava tutturup söylemeye başladığına sık sık tanık olmuşumdur.

O sıralar hep Lenin Kışlası'ndaydım, cepheye gitmek üzere sözümona eğitim görmekteydim. Milislere katıldığımda bana ertesi gün cepheye gönderileceğim söylenmişti, oysa aslında yeni bir *centuria* oluşturuluncaya kadar beklemem gerekecekti. Savaşın başlarında sendikalar tarafından çarçabuk kurulan işçi milisleri henüz düzenli ordu temelinde örgütlenmemişti. Komuta birimleri yaklaşık otuz askerden oluşan "müfreze", yaklaşık yüz kişilik *centuria* ve çok sayıda askerden meydana gelen "bölük"tü. Lenin Kışlası bir binicilik okulu ve kaldırım taşı döşeli büyük avluların da bulunduğu görkemli taş yapılardan oluşuyordu; daha önce bir süvari birliği

kışlasıymış, temmuz çarpışmaları sırasında ele geçirilmiş. Benim bağlı olduğum *centuria* ahırlardan birinde kalıyordu, taş yemliklerin altında hâlâ süvari atlarının adları kazılıydı. Gerçi atların hepsine el konulmuş ve cepheye gönderilmişlerdi, ama ortalık hâlâ at sidiği ve çürümüş yulaf kokusundan geçilmiyordu. Kışlada bir hafta kadar kaldım. En çok aklımda kalanlar, at kokusu, titrek borazan sesleri (borazancılarımızın hepsi de amatörü – İspanyolların asıl borazan seslerini faşist hatlarının ötesinde duyacaktım), kabaralı postalların kışla avlusundaki raprapları, kış güneşi altındaki uzun sabah talimleri, binicilik okulunun çakıllı avlusunda ellişer kişilik takımlarla oynanan çılgın futbol maçlarıydı. Kışlada bin kadar erkek ve milislerin yemek pişiren karıları dışında yirmi kadar kadın bulunuyordu. Milisler arasında çok fazla olmasa da hâlâ kadınlar vardı. İlk başlardaki çarpışmalarda erkeklerle omuz omuza savaşmışlardı. Bu, devrim döneminde doğal bir şeydir. Yine de insanların düşünceleri değişmeye başlamıştı bile. Kadınlar binicilik okulunda talim yaparken milislerin oraya sokulmaması gerekiyordu, çünkü kadınlara gülüyorlar ve dikkatlerini dağıtıyorlardı. Birkaç ay önce olsa eli silahlı bir kadın kimseye gülünç gelmezdi.

Kışlada milislerin bulunduğu bütün binalar pislik içinde ve darmadağınikti; bu da devrimin yan ürünlerinden biri olsa gerekti. Her köşede paramparça eşya yığınları, kırık eyerler, pirinç süvari miğferleri, içi boş kılıç kınları ve çürümüş yiyecekler göze çarpıyordu. Korkunç bir yiyecek, özellikle de ekmek israfı vardı. Her yemekte yalnızca benim kaldığım koğuştan bir sepet ekmek atılıyordu – sivil halkın ekmek sıkıntısı çektiği bir zamanda utanç verici bir şeydi bu. Yemeklerimizi uzun portatif masalarda, her zaman yağ içinde olan küçük teneke tavalarda yiyor, içeceklerimizi *porrón* dedikleri berbat bir

şeyden içiyorduk. *Porrón*, ağzınıza diktiğinizde sivri emziğinden şarabın incecik döküldüğü bir tür cam şişeydi; böylece dudağınıza dokundurmadan belirli bir uzaklıktan içebiliyor ve elden ele dolaştırabiliyordunuz. *Porrón* getirildiğini görür görmez kullanmayı reddettim ve bir maşrapa istedim. Bana kalırsa bu cam şişeler, hele içlerinde beyaz şarap varsa, idrar şişelerine çok benziyordu.

Acemi erlere üniformalarını yavaş yavaş dağıtmaya başlamışlardı, burası İspanya olduğu için de her şey karmakarışık dağıtılıyordu, o yüzden kimin ne aldığı hiçbir zaman belirlenemiyordu; en çok ihtiyacımız olan palaska ve kütüklük gibi şeyler ise bizi cepheye götürecek trenin kalkmak üzere olduğu son âna kadar dağıtılmıyordu. Milislere verilen “üniforma”dan, tektiplerden söz ettimse de sakın yanlış anlaşılmasın. Tam anlamıyla bir üniforma, tektip değildi bu. “Mültiforma”, çoktip demek belki daha doğru olur. Herkesin kıyafeti genel bir düzene uymakla birlikte birbirinin aynı olan iki kıyafete rastlamak olanaksızdı. Aslında orduda herkes fitilli kadifeden dizin altına kadar gelen pantolonlar giyiyordu, ama tektiplik buraya kadardı. Bazıları dolak, bazıları fitilli kadifeden tozluk takıyor, bazıları da deri tozluk kullanıyor ya da uzun konçlu çizme giyiyordu. Herkesin fermuarlı bir ceketi vardı, ama bunların bazıları deri ceket, bazıları yün ceketti, üstelik akla gelebilecek her renkte cekete rastlamak mümkündü. Asker kepleri ise kep takanların sayısı kadar çeşitlilik gösteriyordu. Keplerin ön tarafına genellikle parti rozeti takılıyordu, ayrıca hemen hemen herkes boynuna kıvılcık ya da kırmızı-siyah bir eşarp bağlıyordu. O günlerde milis birliği dedikleri, bir benzeri daha olmayan bir gürühtü. Ama giysiler şu ya da bu fabrika tarafından alelacele üretilmek zorundaydı ve koşullar göz önüne alındığında hiç de kötü sayılmazlardı. Gömlekler ve çoraplar ise berbat bir pamukludan ya-

Bütün savaşlarda hep aynı şey olur; askerler savaşır, gazeteciler şamata koparır; o milliyetçi nutuklar atanların hiçbiri kasacak propaganda gezileri dışında cephedeki siperlerin yanından bile geçmez.

Selam Olsun Katalonya'ya, 1936 yılından beri yazdığı her satırı demokratik sosyalist düşüncesi için yazdığını söyleyen George Orwell'in İspanya İçsavaşı'nda bir milis olarak çarpışma deneyimlerini anlattığı bir tanıklık.

Savaşa dair izlenimlerini bir gazete için kaleme alma düşüncesiyle 1936 sonunda Barcelona'ya gelen Orwell, General Franco'nun zulmüne karşı bir araya gelen İspanyolların ve dünya vatandaşlarının arasına katılır. Cumhuriyetçilerin yanında Aragon Cephesi'nde savaşır, Barcelona'da mayıs olaylarına bizzat şahit olur ve Huesca'da yaralanana kadar siperlerden ayrılmaz.

1984'te ve *Hayvan Çiftliği*'nde totaliter rejimlerin ve tek adamların çorak dünyasını hikâye eden Orwell, vicdanının, entelektüel ve siyasi düşüncesi-nin şekillendiği bir dönemi anlatıyor. *Selam Olsun Katalonya'ya*, 20. yüzyılın seyrini değiştirmiş olsa da neredeyse tamamen unutulmuş bir savaşa ve modern siyasete dair eşi olmayan bir belge.

#ingilizedebiyatı #ispanyaiçsavaşı #ikincidünyasavaşı #tanıklık #sosyalizm

